

Mgr. Michal Krístek, M.Phil., Ph.D.

Ústav českého jazyka

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Stylistika a stylizace odborného textu v rámci vysokoškolského studia

Stylistics and creating scholarly texts as a part of university curriculum

Klíčová slova: praktická stylistika, stylové normy, tvůrčí psaní

Anotace: Příspěvek se (v českém kontextu) věnuje specifickým rysům stylizace odborných textů v rámci tradičního vymezení disciplíny tvůrčího psaní, zvláště důležitosti, jakou má pro rozvinutí tvůrčích přístupů u těchto typů textů znalost elementárních stylizačních zákonitostí.

Annotation: The article deals with specific features of creating scholarly texts (in the Czech context) within the traditional definitions of creative writing, stressing especially the importance of acquiring elementary technical skills, which provides the author with the possibility of consequent application of creative approaches.

Stylistika a stylizace odborného textu v rámci vysokoškolského studia

Pokud vyjdeme z obecného členění stylistiky na teoretickou a praktickou větev, kdy teoretická stylistika zkoumá obecné zákonitosti stylizace jazykových projevů a praktická stylistika se zaměřuje na výuku stylizace různých druhů textů (Krčmová, 2003, s. 18-19), mohlo by se na první pohled zdát, že praktická stylistika nijak přímo s problematikou tvůrčího psaní nesouvisí. Praktická stylistika se v současnosti zaměřuje na stylovou oblast věcných textů, především administrativní komunikace (v obecné rovině nověji Kuldová a Fleischmannová, 2000); na tuto oblast komunikace - na texty jako jsou pozvánky, žádosti a podobně - se orientují také středoškolské učebnice, kde se praktická stylistika objevuje spolu s teoretickými základy oboru – viz např. Hlavsa, aj., 1998). V domácím kontextu jsou však k dispozici rovněž práce věnované přímo stylizaci odborných textů (ze starších Nor a Váhala, 1966, nověji pak Čmejrková, Daneš a Světlá, 1999, Šesták, 2000, Vymětal a Váchová, 2000, z přeložených titulů pak Eco, 1997).

Sféra tvorby odborných textů se však s literárním tvůrčím psaním může prolínat - Z. Fišer zdůrazňuje důležitost kreativních technik rovněž při tvorbě odborných textů (Fišer, 2001, s. 35), Z. Kožmín v souvislosti s obecně zaměřenou slohovou výukou na střední škole připomíná skutečnost, že – abych parafrázoval - právě existence jistých mantinelů může být při stylizaci textů produktivnější než nekonečný prostor.

Ke vzniku dobrého slohu je třeba, aby byl věcně determinován, aby probíhal v takových relacích ke skutečnosti, které nabízejí plodné poznání. [...] Toto zúžení, tato specializace námětu směřuje k intenzifikaci pisatelových poznávacích schopností, nutí ho jít po zcela určité ose otázek, naplňuje ho větším uspokojením, protože mu lépe umožňuje navázat přesnější a plodnější vztahy se skutečností (Kožmín, 1995, s. 21).

Vyhraněný model je lepší než bezbřehý prostor zdánlivé volnosti. Přesná strukturace teprve naplno otevírá vzrušující intelektuální a jazykové dobrodružství (Kožmín, 1995, s. 22).

Přeneseme-li tyto obecné formulace do sféry stylizace odborných textů, lze říci, že podobné principy se uplatňují i tam – znalost některých typů omezení může fungovat i produktivně. Pokud jako autor mám jisté znalosti z oboru, o kterém píšu, jsem schopen rozlišit nosné a méně nosné, původní a nepůvodní, reálné a nereálné myšlenky a následně pak zvolit způsob zpracování, který je v dané situaci optimální (a to bez ohledu na známý bonmot, že se ve vědě vždycky čas od času vyskytne někdo, kdo neví, že určitou věc prostě nelze udělat, takže se jednoduše sebere a udělá ji). Totéž platí i pro formální stránku tvorby odborných textů: znalost příslušných norem šetří čas, který lze pak věnovat odborné práci samotné, bez nutnosti zabývat se dlouze tím, jak (a jestli vůbec) se vlastně citují použité zdroje, jak sestavit soupis sekundární literatury, eventuálně jestli – teď samozřejmě nadsazují - napsat *pyjamas* nebo *pižamo* a podobně (ale jak se zdá, míra znalosti kodifikace spisovného jazyka se pro velkou část nastupujících vysokoškolských studentů stává větším problémem než v minulosti).

Vzhledem k tomu, že v poslední době se různá pracoviště FF MU snaží zvýšit důraz na to, aby si vysokoškolští studenti osvojili právě ty základní řemeslné dovednosti, které mohou později vyústit v odbornou tvůrčí práci, rád bych zde nabídl své konkrétní zkušenosti z této oblasti

Kursu pojmenovaného *Základy práce s odborným textem* se v jarním semestru 2003/2004 zúčastnilo více než šedesát studentů Ústavu českého jazyka FF MU. Kurs jsem se snažil orientovat především na studenty, kteří jsou teprve na počátku vysokoškolského studia. Z toho vyplýval i důraz na osvojení především elementárních technických dovedností, kterých budou průběžně využívat prakticky ve všech předmětech. Při postupu od jednodušších úkolů ke složitějším jsme postupně procvičili vyhledávání klíčových slov v textech, vytváření osnov, zpracovávání anotací (a možné způsoby jejich následného zkracování, což je z hlediska práce s odbornými texty rovněž důležitá dovednost). Následovalo sepsání a přednesení referátu, pojaté jako prostá a přesná reprodukce základních faktických údajů z textu (opět včetně možných způsobů zkracování ústní prezentace v případě časové tísně). Dalším krokem byla práce s různými prameny – srovnání identického slovníkového hesla, jak bylo zpracováno v různých odborných příručkách. Konkrétně se jednalo se o heslo „diftong“; to bylo zvoleno proto, že v době účasti v kursu už studenti absolvovali zkoušku z fonetiky a fonologie češtiny, a měli by tedy být schopni jednotlivá hesla posoudit i po odborné stránce – faktická omezení tohoto druhu vedla také k tomu, že tento elementární kurs úmyslně neobsahoval například doporučení, jak psát recenze odborných prací. Závěrem se studenti seznámili s normami týkajícími se citací a zpracovávání bibliografických údajů (ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2) a s normou vymezující užívání korekturních znamének (ČSN 88 0410); teoretické znalosti si opět procvičili při samostatné práci s texty – odevzdat stanovený počet těchto průběžných zadání bylo jednou z podmínek k získání zápočtu. Celý tento kurs byl postaven na práci s českými odbornými texty; pro ty studenty, kteří jej absolvovali a mají zájem si osvojené dovednosti dále rozšířit, nyní vedu kurs *Práce s cizojazyčným odborným textem* (navštěvuje jej přibližně dvacet účastníků).

Kursy tohoto druhu jsem nabízel poprvé – zhodnocení efektu, jaký přinesly, bude možné až po nějakém čase. V ideálním případě by se mohlo projevit na lepší úrovni odborných textů, které studenti samostatně vytvářejí během studia (včetně diplomových prací) i po jeho ukončení. Míru naplnění tohoto ideálu si v této chvíli netroufám odhadnout, věřím jen, že bude alespoň zaznamatelná.

Literatura:

- ČMEJRKOVÁ, S., DANĚŠ, F. a SVĚTLÁ, J. 1999. Jak napsat odborný text. Praha : Leda.
- ECO, U. 1997. Jak napsat diplomovou práci. Olomouc : Votobia.
- FIŠER, Z. 2001. Tvůrčí psaní : malá učebnice technik tvůrčího psaní. Brno : Paido.

HLAVSA, Z., aj. 1998. Český jazyk pro střední školy : mluvnická a stylistická část. Praha : SPN - pedagogické nakladatelství, a.s.

KOŽMÍN, Z. 1995. Tvořivý sloh : malé traktáty a malé scénáře. Praha : Victoria Publishing,

KRČMOVÁ, M. 2003. Styl a stylistika. In ČECHOVÁ, M., aj., 2003. Současná česká stylistika. Praha : ISV nakladatelství, s. 17-23.

KULDOVÁ, O. a FLEISCHMANNOVÁ, E. 2000. Jak psát obchodní dopisy a jiné písemnosti. 3., upravené vydání. Praha : Fortuna.

NOR, A. C. a VÁHALA, F. 1966. Technik píše česky. Praha : Práce.

ŠESTÁK, Z. 2000. Jak psát a přednášet o vědě. Praha : Academia.

VYMĚTAL, J. a VÁCHOVÁ, M. 2000. Úvod do studia odborné literatury. Praha : Orac.

Tento příspěvek vznikl v rámci projektu „Kontrastivní studium věcných textů“ (GA ČR 405/02/0349).

Bibliografický údaj: KŘÍSTEK, M. *Stylistika a stylizace odborného textu v rámci vysokoškolského studia*. Předneseno na konferenci „Tvůrčí psaní – Klíčová kompetence na vysoké škole“, Masarykova univerzita v Brně, říjen 2004.